

ПРАМЕЖКАВАЯ СПРАВАЗДАЧА № 1
8-24 лютага 2006 г.

I. РЭЗІЮМЭ

7 лютага, пасля атрыманага 19 студзеня 2006 года запрашэння, БДПЧ/АБСЕ была заснавана Місія па назіранні за выбарамі (МНВ) для назірання за правядзеннем прэзідэнцкіх выбараў, прызначаных на 19 сакавіка. БДПЧ/АБСЕ звярнулася да дзяржаў-удзельніц АБСЕ з просьбай дадаткова да ўжо размешчаных да цяперашняга часу 37 доўгатэрміновых назіральныхнаў накіраваць 400 кароткатэрміновых назіральныхнаў для маніторынгу працэдур дня выбараў і падвядзення вынікаў выбараў.

- Перадвыбарчую барацьбу павядуць чацвёра кандыдатаў, зарэгістраваных Цэнтральнай камісіяй па выбарах і правядзенню рэспубліканскіх рэферэндумаў (ЦВК): С.В.Гайдукевіч, А.У.Казулін, дзеючы Прэзідэнт А.Р.Лукашэнка і А.У.Мілінкевіч, такім чынам, выбаршчыкі маюць патэнцыяльную магчымасць сапраўднага выбару сярод кандыдатаў¹.
- Да цяперашняга часу былі прызначаны члены выбарчых камісій усіх узроўняў. МНВ была прадастаўлена магчымасць прысутнічаць на афіцыйных паседжаннях ЦВК і тэрытарыяльных выбарчых камісій (ТВК). Разам з тым, у склад ТВК і ўчастковых выбарчых камісій (УВК) увайшло надзвычай мала асобаў, вылучаных палітычнымі партыямі.
- Перадвыбарчая агітацыя распачалася 17 лютага з моманту рэгістрацыі кандыдатаў. У МНВ паступілі паведамленні аб шэрагу выпадкаў перашкодаў вядзенню агітацыі, у тым ліку аб затрыманні актывістаў выбарчай кампаніі, вобысках перадвыбарчых штабоў, канфіскацыі агітацыйных матэрыялаў і спыненні сустрэч, якія праводзяцца ў рамках агітацыі.
- Хаця Выбарчым кодэксам прадугледжаны маніторынг выбараў як міжнароднымі, так і мясцовымі назіральнікамі, мясцовыя ўдзельнікі назірання адчуваюць на сабе ціск з боку ўладаў. Чацвёра актывістаў адной з грамадзянскіх ініцыятываў, некаторыя з якіх займаюцца незалежным назіраннем за выбарамі, у гэты час заключаны пад варту з прымяненнем да іх палажэнняў, нядаўна прынятых у якасці паправак да Крымінальнага кодэксу.
- 12 лютага МНВ распачала маніторынг СМІ. Да гэтага часу, калі не лічыць выступаў у бясплатны эфірны час, прадастаўлены ўсім кандыдатам, трое з чатырох кандыдатаў рэдка з'яўляліся ў СМІ, тады як дзейнасць А.Лукашэнкі ў якасці дзеючага Прэзідэнта атрымлівала шырокае асвятленне.

II. ІНФАРМАЦЫЯ АБ МІСІІ

Пасля атрыманага 19 студзеня 2006 года запрашэння ад Міністра замежных спраў, Сяргея Мартынава, напярэдадні выбараў 19 сакавіка ў Рэспубліцы Беларусь была заснавана Місія БДПЧ/АБСЕ па назіранні за выбарамі. МНВ, якую ўзначаліў амбасадар Герт Арэнс (Германія), складаецца з 47 экспертаў па пытаннях выбараў і доўгатэрміновых назіральныхнаў з 18 дзяржаў-удзельніц АБСЕ. Асноўны офіс Місіі размешчаны ў Мінску, а доўгатэрміновыя назіральнікі

¹ Менавіта ў гэтай паслядоўнасці прозвішчы кандыдатаў ідуць у бюлетэне для галасавання. У арыгінале гэтай справаздачы прозвішчы кандыдатаў з'яўляюцца ангельскай транслітэрацыяй іх напісання ў бюлетэне.

(ДТН) размешчаны ў 15 гарадах па ўсёй тэрыторыі краіны. 14 лютага ЦВК уручыла назіральнікам МНВ акрэдытацыйныя дакументы. 16 лютага было праведзена размяшчэнне ДТН у рэгіёнах. БДПЧ/АБСЕ звярнулася з просьбай накіраваць 400 кароткатэрміновых назіральнікаў (КТН) для назірання за выбарчым працэсам 19 сакавіка і падвядзеннем вынікаў².

Нацыянальны Сход Рэспублікі Беларусь запрасіў накіраваць сваіх назіральнікаў Парламенцкую Асамблею АБСЕ (ПА АБСЕ). Дзеючы Старшыня АБСЕ, міністр замежных спраў Бельгіі Карэл дэ Гюхт прызначыў Прэзідэнта ПА АБСЕ, Элсі Л. Хасцінгса Спецыяльным каардынатарам кароткатэрміновых назіральнікаў АБСЕ у Беларусі.

16 лютага МНВ БДПЧ/АБСЕ правяло першую са штотыднёвых сустрэч з прадстаўнікамі дыпламатычных місій дзяржаў-удзельніц АБСЕ, прымеркаваную да пачатку свайго працы. МНВ праводзіць штотыднёвыя сустрэчы з афіцыйнымі асобамі Міністэрства замежных спраў і выказвае Міністэрству ўдзячнасць за аказваемую дапамогу.

III. КАНТЭКСТ ВЫБАРАЎ

Прэзідэнцкія выбары 19 сакавіка стануць трэцімі пасля набыцця Беларуссю незалежнасці ў 1991 годзе і другімі пасля прыняцця Канстытуцыі ў рэдакцыі 1996 года. Прэзідэнт Лукашэнка балатуецца на трэці тэрмін запар пасля ўнесеныя па выніках рэферэндуму 2004 года ў Канстытуцыю зменаў, згодна з якімі было знята абмежаванне прэзідэнцкага мандату двума тэрмінамі для адной асобы, што дазволіла дзеючаму кіраўніку дзяржавы ўдзельнічаць у маючых адбыцца прэзідэнцкіх выбарах³.

Па выніках парламенцкіх выбараў 2004 года апазіцыйныя палітычныя партыі не атрымалі свайго прадстаўніцтва ў парламенце, у той час як шматлікія рэгіянальныя партыйныя структуры пазбавіліся рэгістрацыі па прычыне іх неадпаведнасці заканадаўчаму патрабаванню аб «юрыдычным адрасе». Калі партыя здымаецца з уліку, яна пазбаўляецца права вылучаць сваіх прадстаўнікоў у склад выбарчых камісій у дадзеных рэгіёнах.

Цягам апошніх двух год шэраг няўрадавых арганізацый быў пазбаўлены рэгістрацыі альбо атрымаў адмову ў ёй, у тым ліку некаторыя НУА, якія займаюцца назіраннем за выбарамі ў краіне.

Два з зарэгістраваных кандыдатаў, А.Казулін⁴ і А.Мілінкевіч⁵, адкрыта выказалі свае сумненні адносна таго, што перадвыбарчая барацьба пройдзе чэсным спосабам.

IV. РЭГІСТРАЦЫЯ КАНДЫДАТАЎ

Аб правядзенні выбараў было абвешчана 16 снежня 2005 года (за 92 дні да дня выбараў, прызначанага на 19 сакавіка 2005 года). Кандыдаты павінны вылучацца «ініцыятыўнымі групамі»

² Цягам пяці дзен да 19 сакавіка будзе праходзіць датэрміновае галасаванне.

³ Рэферэндум 2004 года быў праведзены адначасова з парламенцкімі выбарамі 17 кастрычніка 2004 года. Хаця БДПЧ ладзіла маніторынг дадзеных парламенцкіх выбараў, за рэферэндумам яно не назірала, а толькі выказала свае заўвагі ў яго дачыненні ў той ступені, у якой ён паўплываў на працэс парламенцкіх выбараў.

⁴ Сярод іншых, А.Казулін карыстаецца палітычнай падтрымкай Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі («Грамада»), руху «Воля народа», Інтэрнэт-супольнасці «Трэці шлях» і «Электронны Барысаў».

⁵ Сярод іншых, А.Мілінкевіч карыстаецца палітычнай падтрымкай Аб'яднанай грамадзянскай партыі, партыі «Беларускі народны фронт», Беларускай партыі працы, Партыі камуністаў Беларускай, партыі «Беларуская сацыял-дэмакратычная грамада», Жаночай партыі «Надзея», Партыі свабоды і прагрэсу (незарэгістраванай), Беларускай партыі зяленых, Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Народная Грамада) (незарэгістраванай), аб'яднання «Малады фронт» і арганізацыі «Права альянс».

выбаршчыкаў колькасцю ня менш за 100 чалавек. Ініцыятыўныя групы павінны былі звярнуцца ў ЦВК за рэгістрацыяй не пазней за 85 дзен да дня выбараў (23 снежня). Дзеля рэгістрацыі кандыдата яго ініцыятыўнай групе неабходна было сабраць подпісы ня менш за 100 000 грамадзян, якія маюць права голасу (далей - «подпісы за вылучэнне»). На збор подпісаў ініцыятыўным групам быў адведзены 30-дзённы перыяд, які пачынаўся за 80 дзен да выбараў (28 снежня). Першапачаткова ЦВК зарэгістравала восем ініцыятыўных груп. Тым не менш, дастатковую колькасць подпісаў за вылучэнне падалі толькі чацвёрта патэнцыяльных кандыдатаў⁶.

Назіральнікі атрымалі шматлікія паведамленні аб няроўных магчымасцях для збору подпісаў у студэнцкіх інтэрнатах і па месцы працы выбаршчыкаў, а таксама аказанні ціску на актывістаў апазіцыі, у тым ліку пагрозам звальнення з працы ці выключэння з універсітэта.

Згодна з заканадаўствам адказнасць за праверку сапраўднасці подпісаў за вылучэнне і падлік іх колькасці ўскладзена на тэрытарыяльныя выбарчыя камісіі (ТВК). У Кодэксе прапісаны парадак праверкі подпісаў ТВК. На праверку падпісных лістоў ТВК было адведзена 15 дзён.

У перыяд з 27 студзеня па 11 лютага патэнцыяльныя кандыдаты павінны былі падаць у ЦВК дэкларацыі аб даходах і маёмасці. Дэкларацыі патрабаваліся не толькі ад самога кандыдата, але і блізкіх сваякоў, улічваючы яго жонку і бацькоў яго жонкі. Калі пасля афіцыйнай рэгістрацыі кандыдата ЦВК стане вядома аб недакладнасцях у пададзенай кандыдатам дэкларацыі, рашэнне аб рэгістрацыі такога кандыдата можа быць скасавана. Між тым, ЦВК ужо паведаміла МНВ аб завяршэнні праверкі дэкларацый аб даходах і маёмасці. Акрамя таго, Выбарчым кодэксам прадугледжаны іншыя падставы для скасавання рашэння аб рэгістрацыі раней зарэгістраванага кандыдата, такія як парушэнні асобных палажэнняў аб парадку вядзення агітацыі.

На афіцыйнай цырымоніі, якая адбылася 17 лютага⁷, ЦВК зарэгістравала чатырох кандыдатаў у прэзідэнты: Гайдукевіча С.В. (Ліберальна-дэмакратычная партыя), Казуліна А.У. (Сацыял-дэмакратычная партыя «Грамада»), дзеючага Прэзідэнта Лукашэнку А.Р. (беспартыйнага)⁸, і Мілінкевіча А.У. (беспартыйнага). Спадары Казулін і Мілінкевіч пазіцыяніруюць сябе ў апазіцыі да Прэзідэнта Лукашэнкі.

V. ПРАВАВАЯ БАЗА

Агульныя палажэнні аб выбарах змяшчаюцца ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь (у рэдакцыі ад 1996 года). Асноўным актам, які рэгламентуе правядзенне выбараў, з'яўляецца Выбарчы кодэкс. Раней БДПЧ/АБСЕ некалькі разоў праводзіла падрабязны аналіз Выбарчага кодэксу. У папярэдніх справаздачах БДПЧ/АБСЕ аб выбарах адзначаліся шматлікія і істотныя яго недахопы, і прапанаваліся рэкамендацыі дзеля прывядзення яго ў больш блізкую адпаведнасць з абавязальніцтвамі ў рамках АБСЕ па правядзенню дэмакратычных выбараў. Тым не менш, з 2000 года паправак у Кодэкс не ўносілася.

Дзеля прызнання таго, што выбары адбыліся, у іх павінны прыняць удзел ня менш за 50 працэнтаў зарэгістраваных выбаршчыкаў. Для абрання кандыдату-пераможцу неабходна набраць больш за палову «галасоў грамадзян, якія прынялі ўдзел у выбарах». Калі ж ніводны з кандыдатаў не набраў дадзенай колькасці галасоў, то праз два тыдні праводзіцца другі тур паміж двума кандыдатамі, якія набралі найвялікшую колькасць галасоў.

⁶ Дзве ініцыятыўныя групы подпісы не збіралі наогул, адна сабрала недастатковую іх колькасць, а яшчэ адзін патэнцыяльны кандыдат спыніў свой удзел у выбарчым працэсе.

⁷ Дадзеная цырымонія адбылася за чатыры дні да заканчэння ўсталяванага па заканадаўстве тэрміну рэгістрацыі кандыдатаў. Дадзенае рашэнне зарэгістраваць кандыдатаў да заканчэння ўсталяванага тэрміну на самой справе «прадоўжыла» афіцыйны перыяд агітацыі, што прадаставіла кандыдатам больш часу на перадвыбарчую кампанію.

⁸ А.Лукашэнку падтрымліваюць каля 40 грамадскіх аб'яднанняў і арганізацый.

У 2005 годзе былі ўнесены папраўкі ў Крымінальны кодэкс (ад 1999 года). Сярод іншага, у яго былі ўключаны новыя палажэнні, абмяжоўваючыя дзейнасць НУА і грамадзянскіх ініцыятываў. Напрыклад, артыкул 193¹ класіфікуе ўдзел у дзейнасці незарэгістраванага альбо ліквідаванага грамадскага аб'яднання ці палітычнай партыі як крымінальнае правапарушэнне. Згодна з іншым палажэннем крымінальным правапарушэннем лічыцца «дыскрэдытацыя Беларусі» перад міжнароднай арганізацыяй альбо ўрадам іншай краіны. Асобы, якім прад'яўлены абвінавачванні ў адпаведнасці з дадзенымі палажэннямі, могуць быць пазбаўлены свабоды на тэрмін да двух гадоў. Згодна з палажэннямі Крымінальнага кодэксу правапарушэннем з'яўляецца абраз і паклеп у адносінах да Прэзідэнта і абраз дзяржаўных чыноўнікаў. Вышэй азначаныя палажэнні Крымінальнага кодэксу могуць абмежаваць грамадзянскія і палітычныя правы недзяржаўных арганізацый у ажыццяўленні іх законнага права быць удзельнікамі выбарчага працэсу.

Законам «Аб масавых мерапрыемствах»⁹ (ад 1997 года) прадугледжана некалькі іх відаў, у тым ліку «сходы» і «мітынгі» (далей – «мерапрыемствы»). У Законе змяшчаецца шэраг палажэнняў, якія пры іх строгім прымяненні ў дачыненні да агітацыйных мерапрыемстваў могуць абмежаваць іх маштаб і тэрміны правядзення. Напрыклад, для правядзення схода па законе патрабуецца накіраванне адпаведнай папярэдняй заявы за 15 дзен да яго прапануемай даты. Абназдаецца атрыманне МНВ ад ЦВК паведамленне аб тым, што 15-дзённы тэрмін папярэдняга паведамлення, патрабуемага па законе для правядзення сустрэч у памяшканнях, у перыяд агітацыі прымяняцца не будзе. МНВ будзе весці маніторынг прымянення закона «Аб масавых мерапрыемствах» для ацэнкі таго, ці не абмяжоўвае яго прымяненне мірныя сходы, агітацыйныя кампаніі кандыдатаў і доступ грамадзян да палітычнай інфармацыі.

VI. ВЫБАРЧЫЯ КАМІСІІ

Арганізацыяй прэзідэнцкіх выбараў займаюцца Цэнтральная камісія па выбарах і правядзенню рэспубліканскіх рэферэндумаў (ЦВК), 165 тэрытарыяльных выбарчых камісій (ТВК) і 6 586 участковых выбарчых камісій. У дыпламатычных місіях Рэспублікі Беларусь за мяжой заснаваны сорак адзін выбарчы ўчастак. Выбарчыя камісіі для правядзення прэзідэнцкіх выбараў былі сфармаваны ў адпаведнасці з дзеючым заканадаўствам.

ЦВК з'яўляецца органам, які працуе на сталай аснове; пяцігадовы тэрмін яе мандату завяршаецца ў студзені 2007 года. У яе склад уваходзіць 12 членаў, шэсць з якіх прызначаюцца Прэзідэнтам і шэсць – Саветам Рэспублікі, верхняй палатай Нацыянальнага Сходу. Старшыня, сакратар і загадчык Арганізацыйна-прававога адзела займаюцца арганізацыяй выбараў на прафесійнай аснове. Астатнія члены ЦВК бяруць удзел у яе працы і прысутнічаюць на яе афіцыйных паседжаннях. Кожны кандыдат мае права прызначыць да 30 давераных асобаў. Давераныя асобы кандыдатаў маюць права падаваць скаргі і заявы, наведваць паседжанні ЦВК і звяртацца да ЦВК на яе паседжаннях. Яе паседжанні, як і паседжанні ніжэйшых выбарчых камісій, адчынены для наведвання для назіральнікаў і СМІ.

ЦВК апублікоўвае шмат сваіх рашэнняў у прэсе і вядзе вэб-сайт, дзе размяшчаюцца дакументы, якія маюць дачыненне да выбарчага працэсу¹⁰. МНВ БДПЧ/АБСЕ праводзіць рэгулярныя сустрэчы са Старшынёй ЦВК, сакратаром і кіраўнікамі аддзелаў. МНВ атрымоўвае хуткія адказы на свае просьбы аб прадстаўленні інфармацыі і растлумачэнні прававых пытанняў.

ТВК з'яўляюцца органамі, якія прызначаюцца для правядзення Прэзідэнцкіх выбараў. ТВК можна суаднесці з адміністрацыйным дзяленнем краіны на ўзроўнях ніжэй агульнанацыянальнага. Такім чынам, існуе сем «абласных» выбарчых камісій, шэсць «гарадскіх» выбарчых камісій (утвараемых у гарадах абласнога падпарадкавання) і 152 «раённыя» выбарчыя камісіі (адна на кожны адміністрацыйны раён, горад ці кожны раён больш вялікіх гарадоў, якія маюць статус адміністрацыйнага раёна). У асноўным, у склад кожнай ТВК уваходзіць па 13 членаў.

⁹ Са змяненнямі і дапаўненнямі ад 1998 і 2003 гадоў.

¹⁰ www.rec.gov.by

Члены ТВК былі прызначаны на сумесных паседжаннях мясцовых заканадаўчых і выканаўчых органаў (у далейшым – «прызначаючыя органы»), праведзеных да 28 снежня 2005 года. Члены ТВК маглі вылучацца шырокім спектрам органаў і арганізацый, у тым ліку: грамадскімі аб'яднаннямі, працоўнымі калектывамі, палітычнымі партыямі і самавылучэннем асобных выбаршчыкаў, пры падтрымцы грамадзян. Адносна канкрэтнага размеркавання месцаў у складзе ТВК не існуе ніякай формулы. З 2 124 членаў ТВК найбольшую колькасць складаюць «самавылучэнцы» (44,8 працэнтаў), тады як ад працоўных калектываў было вылучана 23,4 працэнта прызначаных членаў¹¹. 9,6 працэнта членаў ТВК з'яўляюцца чыноўнікамі мясцовых органаў кіравання. Толькі 56 прызначаных членаў ТВК (2,6 працэнта) былі вылучаны ад адной з палітычных партый. З іх 47 былі вылучаны Камуністычнай партыяй Беларусі. Астатнія члены ТВК былі вылучаны грамадскімі аб'яднаннямі.

Прызначаючыя органы канчаткова зацвердзілі склады УВК ва ўсталяваны тэрмін (да 1 лютага ўключна). Амаль палова ўсіх членаў УВК – грамадзяне, вылучаныя шляхам падачы заявы (49,3%), а працоўныя калектывы вылучылі звыш трэці прызначаных членаў УВК (35,4%). Сярод прызначаных членаў надзвычай мала вылучэнцаў ад палітычных партый (0,2%), тады як 5% членаў УВК склалі чыноўнікі мясцовых органаў кіравання. Астатнія члены УВК былі вылучаны грамадскімі аб'яднаннямі. Каля двух трэцяў членаў УВК – жанчыны. МНВ праводзіць аналіз крытэраў прызначэння, а таксама правярае, ці праходзіла прызначэнне членаў ТВК і УВК ад розных органаў вылучэння на недыскрымінацыйнай аснове.

ЦВК ужо апублікавала і распаўсюдзіла метадычныя рэкамендацыі па арганізацыйна-прававых пытаннях працы сярод ТВК і УВК. Дадзеныя метадычныя рэкамендацыі маюць комплексны характар і змяшчаюць інфармацыю аба ўсім выбарчым працэсе, улічваючы працедуры галасавання, падліка галасоў і падвядзення вынікаў выбараў. Акрамя таго, былі надрукаваны і распаўсюджаны зацверджаныя формы дакументаў да прэзідэнцкіх выбараў 2006 года.

Спісы выбаршчыкаў складаюцца для кожнага выбарчага ўчастка асобна. Кансалідаванага ці цэнтралізаванага спісу на ўзроўні вышэйшым за асобныя ўчасткі не існуе. Кожная УВК атрымлівае папярэдні спіс выбаршчыкаў ад адпаведнага выканаўчага і распараджальнага органа і абавязана правесці і ўдакладніць дадзены спіс па меры неабходнасці. Дадзены працэс павінен быць завершаны за 15 дзён да дня выбараў (да 4 сакавіка). Згодна з метадычнымі рэкамендацыямі ЦВК па працы УВК членам УВК для праверкі папярэдніх спісаў выбаршчыкаў рэкамендавана праводзіць наведванні выбаршчыкаў па месцы жыхарства. Удакладненыя спісы павінны прадастаўляцца для «азнаямлення» у памяшканні УВК. Адным з правілаў ЦВК усталяўваецца, што грамадзянін ці грамадзянка могуць правесці прысутнасць у спісе выбаршчыкаў толькі запісу пра сябе.

Выбарчым кодэсам не прадугледжана «спыненне» рэгістрацыі выбаршчыкаў да дня выбараў, і ад УВК не патрабуецца прадастаўляць грамадскасці альбо вышэйшым камісіям дадзеныя аб колькасці грамадзян, зарэгістраваных у якасці выбаршчыкаў па выбарчым участку. Выбаршчык, чье імя не прысутнічае ў спісе выбаршчыкаў, можа дадаткова быць ўнесены ў яго да заканчэння галасавання у дзень выбараў, прад'явіўшы дзёную дакумент, які падцвярджае асобу. Такім чынам, агульная колькасць зарэгістраваных выбаршчыкаў можа стаць вядомай толькі па заканчэнні выбараў.

VII. СМІ

Згодна з інфармацыяй, размешчанай на вэб-сайце Міністэрства інфармацыі, у Беларусі зарэгістравана 1 222 друкаваных перыядычных выдання, восем інфармацыйных агентстваў, 54 праграмы тэлевяшчання і 154 праграмы радыёвяшчання. Асноўнай доляй уласнасці ва ўсіх агульнанацыянальных электронных СМІ, якія вяшчаюць з Беларусі, валодаюць дзяржструктуры.

¹¹ Па інфармацыі, атрыманай МНВ з ЦВК.

У Беларусі прымаюцца некаторыя з асноўных расійскіх тэлеканалаў, аднак шэраг іх праграм замяшчаецца перадачамі мясцовай вытворчасці.

Выбарчым кодэксам прадугледжаны агульныя палажэнні аб праве зарэгістраваных кандыдатаў выступаць у дзяржаўных СМІ на роўнай аснове. 12 снежня пастановай ЦВК была створана Назіральная рада па кантролю за выкананнем парадку і правілаў правядзення перадвыбарчай агітацыі у сродках масавай інфармацыі. 8 лютага ЦВК прыняла ў гэтым дачыненні болей падрабязную пастанову¹². Згодна з дадзенай пастановай кожны кандыдат мае права на апублікаванне сваёй перадвыбарчай праграмы ў аб'ёме не болей за пяць машынапісных старонак у сямі дзяржаўных газетах¹³ і на два перадвыбарчыя выступы на тэлебачанні і два выступы на радыё, якія трансляюцца ў запісу (у далейшым – «афіцыйныя выступы»), працягласцю не болей за 30 хвілін кожны¹⁴. Усе яны з'яўляюцца бясплатнымі. Тым не менш, дадзенай пастановай ЦВК не прадугледжана трансляцыя тэледабатаў паміж кандыдатамі. Афіцыйныя выступы пачалі выходзіць у эфір 21 лютага, і іх трансляцыя працягнулася да 6 сакавіка. Да гэтага часу ў эфір выйшлі афіцыйныя выступы С.Гайдукевіча, А.Мілінкевіча і А.Казуліна. А.Лукашэнка не скарыстаўся прадастаўленым яму эфірным часам для свайго афіцыйнага выступу.

Пачынаючы з 12 лютага МНВ БДПЧ/АБСЕ праводзіць якасны і колькасны аналіз выходзячых у прайм-тайм перадач на чатырох тэлеканалах і адной радыёстанцыі, а таксама зместу дзевяці газет¹⁵. Тым не менш, адна з гэтых дзевяці газет, незалежнае выданне «*Народная воля*», якая да нядаўняга часу штодзённа выходзіла па ўсёй краіне, сутыкнулася з праблемамі ў распаўсюджванні. З кастрычніка 2005 года яна болей не распаўсюджваецца праз дзяржаўную рознічную сетку.

Першыя вынікі маніторынга СМІ, які праводзіць МНВ, паказваюць, што дзяржаўныя СМІ шырока асвятляюць дзейнасць спадара Лукашэнкі, амаль заўсёды ў яго афіцыйнай пасадзе прэзідэнта. СМІ паведамлялі інфармацыю аб некаторых працэдурных аспектах правядзення выбараў і аб дзейнасці ЦВК.

Да гэтага часу аб'ём асвятлення кандыдатаў у рэгулярна выходзячых перадачах навін і праграмах аб бягучых падзеях быў вельмі невялікім ва ўсіх электронных СМІ, якія з'яўляюцца аб'ектам маніторынга. Пры гэтым, большасць электронных СМІ, маніторынг якіх праводзіць МНВ, паказалі ўрываўкі з выступаў кандыдатаў на афіцыйнай цырымоніі рэгістрацыі 17 лютага. Ніводнае са СМІ, маніторынг якіх вядзецца, не пусціла ў эфір выступы кандыдатаў цалкам. Прамове спадара Лукашэнкі была удзелена найвялікшая колькасць часу на кожным з электронных СМІ, якія асвятлялі дадзеную падзею. Пасля цырымоніі рэгістрацыі кандыдатаў паведамлялася аб спробе неведомых асобаў перашкодзіць А.Казуліну правесці прэс-канферэнцыю ў Нацыянальным прэс-цэнтры.

¹² Пастанова «Аб парадку выкарыстання дзяржаўных сродкаў масавай інфармацыі пры падрыхтоўцы і правядзенні выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь 2006 года».

¹³ «*Беларуская ніва*», «*Народная газета*», «*Рэспубліка*», «*Советская Белоруссия*», «*Знамя юности*», «*Звезда*» і «*7 дней*».

¹⁴ 17 лютага ЦВК правяла жараб'ёўку для вызначэння паслядоўнасці трансляцыі бясплатных перадвыбарчых выступаў.

¹⁵ Маніторынг ахоплівае наступныя СМІ: дзяржаўны тэлеканал «БТ1» (Першы нацыянальны тэлеканал), тэлеканалы ва ўласнасці акцыянерных кампаній з кантрольнай доляй дзяржавы – «АНТ» (Агульнанацыянальнае тэлебачанне) і «СТБ» (Сталічнае тэлебачанне), расійскі тэлеканал «РТР» (тэлеканал Расія) і дзяржаўную радыёстанцыю «БР1» (Першы нацыянальны канал беларускага радыё), чатыры фінансуемых з дзяржбюджэту газеты («*Народная газета*», «*Рэспубліка*», «*Советская Белоруссия*» і «*Звезда*») і пяць недзяржаўных газет («*БелГазета*», «*Белорусы и рынок*», «*Комсомольская правда в Белоруссии*», «*Народная воля*» і «*Обозреватель*»).

VIII. ПЕРАДВЫБАРЧАЯ АГІТАЦЫЯ

Перадвыбачая агітацыя пачалася 17 лютага з моманту рэгістрацыі кандыдатаў. У перыяд да рэгістрацыі А.Мілінкевіча кандыдатам актывісты яго кампаніі неаднаразова спыняліся супрацоўнікамі міліцыі за тое, што мелі пры сабе агітацыйныя матэрыялы, а некалькі актывістаў былі затрыманы.

У той жа час задоўга да выбараў была развернута шырокамаштабная кампанія пад назвай «За Беларусь!», якая ідзе паралельна з афіцыйнай агітацыйнай кампаніяй. Гэта той жа лозунг, які выкарыстоўваўся для агітацыі у падтрымку пытання, вынесенага на канстытуцыйны рэферэндум 2004 года, правядзенне якога дало Прэзідэнту Лукашэнка магчымасць удзельнічаць у цяперашніх выбарах. Штаб Мілінкевіча накіраваў у ЦВК афіцыйную скаргу наконт дадзенай кампаніі.

МНВ БДПЧ/АБСЕ сустрэлася з чатырма асобамі-ўдзельнікамі агітацыі за кандыдатаў у Прэзідэнты, якія падвергліся вобыску супрацоўнікамі дзяржаўных праваахоўных органаў. Двое з іх, абодва актывісты кампаніі А.Мілінкевіча, былі затрыманы 23 лютага ў Мінску пры распаўсюджванні агітацыйных улётак. Супрацоўнікі міліцыі заявілі, што дадзеныя месцы не з'яўляюцца афіцыйна ўсталяванымі для ажыццяўлення дадзенай дзейнасці. 21 лютага ў Магілёве кіраўнік мясцовага штабу А.Мілінкевіча быў затрыманы на шэсць гадзін без тлумачэння падставаў, а вырабленыя ў адпаведнасці з законам агітацыйныя матэрыялы (26 170 улётак), якія знаходзіліся ў яго, былі адабраны. 24 лютага дадзеныя матэрыялы былі вернутыя. У Наваполацку аднаго з прыхільнікаў А.Мілінкевіча толькі на працягу лютага пры вядзенні агітацыі затрымлівалі чатыры разы па розных выпадках. 23 лютага Адміністрацыйная камісія Наваполацкага райвыканкама прад'явіла яму абвінавачванне ў парушэнні Кодэксу аб адміністрацыйных правапарушэннях і пакарала яго максімальна магчымым штрафам у памеры 145 000 беларускіх рублёў.

14 лютага ў Баранавічах супрацоўнікамі міліцыі была спынена сустрэча у памяшканні ў рамках агітацыйнай кампаніі А.Мілінкевіча, а прыхільнікі кандыдата былі затрыманы на той падставе, што кватэры нельга выкарыстоўваць у якасці партыйных офісаў. 22 лютага была спынена праходзіўшая у рамках агітацыі за А.Казуліна сустрэча у Гомеле, а 30 яе удзельнікаў – на непрацяглы тэрмін затрыманы супрацоўнікамі праваахоўных органаў з-за таго, што ў ніх не было пры сабе дакументаў, пасвядчаючых асобу.

Нягледзячы на мерапрыемствы, што праводзяцца ў рамках перадвыбарчай агітацыі, да гэтага часу афіцыйныя кампаніі кандыдатаў былі не вельмі заўважныя.

IX. РАЗГЛЯД СКАРГАЎ, ЗВЯЗАНЫХ З ВЫБАРАМІ

Скаргі, якія маюць дачыненне да выбараў, можна падаваць у выбарчыя камісіі, суды, пракуратуру, а ў некаторых выпадках і ў органы ўлады на месцах. Рашэнні выбарчых камісій могуць быць абскарджаны ў вышэйшых выбарчых камісіях ці ў судзе. Рашэнні ЦВК могуць быць абскарджаны ў Вярхоўным судзе. У ЦВК і пракуратуру паступіла некалькі афіцыйных скаргаў, звязаных са зборам подпісаў за вылучэнне.

У перыяд з 16 снежня 2005 года па 24 лютага 2006 года ў ЦВК, згодна з яе асабістай інфармацыяй, паступіла ўвогуле 170 пісьмовых зваротаў, якія маюць дачыненне да выбараў, у тым ліку звязаных са зборам подпісаў і дзейнасцю ініцыятыўных груп, рэгістрацыяй кандыдатаў, вядзеннем агітацыі, фармаваннем камісій; з просьбамі даць тлумачэнні і прапановамі па ўнясенню паправак у выбарчае заканадаўства.

Х. МЯСЦОВЫЯ І МІЖНАРОДНЫЯ НАЗІРАЛЬНІКІ

Выбарчым кодэксам прадугледжаны маніторынг выбараў як міжнароднымі, так і мясцовымі назіральнікамі. Тым не менш, мясцовыя ўдзельнікі назірання адчуваюць на сабе ціск з боку ўладаў. Так 21 лютага офісы і кватэры некалькіх актывістаў адной з грамадзянскіх ініцыятываў, у тым ліку займаючыхся назіраннем за выбарамі ў краіне, падвергліся вобыску праваахоўнымі органамі. Былі канфіскаваныя абсталяванне і дакументы, а чацвёрта асобаў былі затрыманы КДБ. Вобыскі былі праведзены ў розных гарадах па ўсёй Беларусі, у тым ліку у Мінске, Віцебску, Гомеле, Магілёве, Полацку, Наваполацку і Быхаве. 23 лютага КДБ выступіў з заявай аб тым, што арыштаваным інкрымінуецца кіраванне незарэгістраваным грамадскім аб'яднаннем у адпаведнасці з новымі палажэннямі Крымінальнага кодэксу.

Садружнасць незалежных дзяржаў (СНД), таксама як і БДПЧ/АБСЕ, накіравала на прэзідэнцкія выбары Місію назіральнікаў. Місія назіральнікаў ад СНД таксама ўключае дэпутатаў Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі і прадстаўнікоў Эканамічнага суду СНД. 21 лютага Місія назіральнікаў ад СНД апублікавала сваю першую прамежжавую справаздачу.¹⁶